

Романів Н.А.

студентка;

Тимчук О.Т.

кандидат філологічних наук, доцент,

Дрогобицький державний педагогічний університет

імені Івана Франка

ТОПОНІМІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ ЯК ЗАСІБ ІМПЛІКАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕТНОСУ (НА МАТЕРІАЛІ ФО СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Пізнання географічного простору кожним окремим народом відіграє важливу роль у формуванні його національного менталітету.

Г.В. Гачев у своїх працях з культурології приділяє значну увагу впливові географічних та геополітичних чинників на формування національного менталітету різних народів. Він вважає, що природа, як «тіло землі» «зумовлює... модель світу...» [2, с. 63].

Географічні просторові відносини в мові та мовленні реалізуються за допомогою топонімів, а наука про них називається топонімікою. Топоніміка більшою мірою, ніж будь-яка інша лексична система, відображає особливості життя того чи іншого народу. Вибір відповідного засобу при створенні найменування або перейменування географічного об'єкта, дослідження суспільно-історичних явищ, в результаті яких з'явилася і оформилася географічна назва, соціально-культурологічні фактори виникнення топонімів стають об'єктами лінгвістичних досліджень [3, с. 58].

Певну роль у трансформації топоніма з власної назви в найменування-символ з яскраво вираженою національно-культурною семантикою відіграє процес фразеологізації, тобто процес семантичної адаптації топоніма, що полягає в збагаченні загального значення фразеологічної одиниці своїми етномаркованими асоціативними значеннями [4, с. 3]. Фразеологізація безпосередньо пов'язана з когнітивною лінгвістикою, яка, в свою чергу, дозволяє аналізувати процеси, що здійснюються при фразеологізації, тобто процеси створення фразеологічних концептів. Одна з проблем фразеологізації, на думку Л. В. Ковальнової, це утворення на основі денотативних мовних одиниць фразеологічного значення. Фразеологічне значення виступає основою фразеологічних концептів, володіючи, таким чином, ускладненою інформативністю, додатковим оцінним навантаженням [4, с. 95].

Фразеологічні одиниці з компонентом-топонімом відображають соціокультурну своєрідність, яка викликана умовами життя і особливостями історичного розвитку кожного окремого народу. Система образів, закладена в них, репрезентує світобачення цього народу, свідчить про його культурно-національний досвід і традиції. Через номінації географічних об'єктів фразеологічні одиниці повідомляють про своєрідні звичаї, способи мислення, історію та міфологію народу, адже саме вони зосереджують у собі культурно-історичну, етнічну, лінгвокультурологічну інформацію [7, с. 130].

У зв'язку з цим, національно-культурну семантику топонімічної фразеології слід розглядати з урахуванням того, що топонімічний компонент у складі фразеологічної одиниці втрачає ознаки імені власного і перетворюється з «оніма-топоніма» в «найменування-символ», що містить інформацію про історію етносу, його соціальне життя, його матеріальну і духовну культуру. При цьому топонімічний компонент в складі фразеологічної одиниці зберігає ономастичний за формою зв'язок із вихідним найменуванням [6, с. 9].

Фразеологічні одиниці з компонентом-топонімом є найбільш специфічними в національному відношенні мовними новоутворами, оскільки, на відміну від фразеологізмів інших тематичних груп, вони практично не містять паралелей в інших мовах (за винятком інтернаціональних фразеологізмів, до яких, в першу чергу, відносяться одиниці, створені на основі античної міфології і подій історії Старого і Нового Завітів). Одиниці, характерні для однієї мовної системи, але відсутні в іншій, називаються лакунарними. Л. К. Байрамова визначає лакунарну одиницю як таку, «що в іншій мові має прогалину, порожнечу, тобто лакуну – нульовий корелят лакунарної одиниці. Таким чином, лакунарна одиниця є приналежністю однієї мови, а лакуна – приналежністю іншої» [1, с. 43].

Лакунарні фразеологізми – це фразеологічні одиниці, що корелюють із фразеологічними лакунами мови, з якою зіставляється слово.

Фразеологічна лакуна – нульовий фразеологічний корелят лакунарного фразеологізму [1, с. 43].

Серед топонімів виділяються різні класи, такі, як гідроніми – географічні назви водних об'єктів, ороніми – назви піднятих форм рельєфу, ойконіми – назви населених місць; мікротопоніми – назви невеликих об'єктів, зазвичай відомі лише обмеженому колу людей, що проживають у певній місцевості.

Розглядаючи фразеологічні одиниці з ойконімічним компонентом вкажемо, що значна кількість географічних імен, які в них зустрічаються, є маловідомими або й зовсім не відомими.

Так, в англійській мові з ойконімом *'Smithfield'* – назва центрального м'ясного ринку в Лондоні – існують такі фразеологічні одиниці: *'Smithfield bargain'* – «нечесна угода», *'Smithfield match'* – «шлюб за розрахунком». Такі фразеологічні одиниці відображають негативну характеристику зазначеного географічного об'єкта.

Лакунарними є фразеологічні одиниці з елементом-топонімом, що виокремлює певну межу промисловості або сільського господарства, властиву даному географічному об'єкту. Наприклад, в англійській мові: *'Donnybrook Fair'* – «гучне збіговисько, базар»; *'Shipshape and Bristol fashion'* – «в повному порядку»; *'to grin like a Cheshire cat'* – «людина, яка постійно безглуздо посміхається». Існують такі пояснення щодо походження останньої фразеологічної одиниці:

1) графство Чешир завжди славилось своїми сирами. Клеймом фірми, яка виготовляла один із сортів чеширського сиру, була усміхнена котяча мордочка, у вигляді якої зображалися головки сиру;

2) сімейний герб однієї з шляхетних родин, що мешкала у Чеширі, був зображений у вигляді лева. Неодноразове копіювання герба художниками під час створення вивісок призвело до того, що грізний «цар звірів» став схожим на усміхненого кота [5, с. 12]. Хоча цей фразеологізм з'явився дуже давно, він став особливо популярним після публікації книги Л. Керолла «Аліса в країні чудес» [1, с. 44].

Англійська фразеологічна одиниця *'to fight like a Kilkenny cat'* – «боротися до взаємного знищення» також не має еквівалента в інших мовах, отже, є лакунарною.

Одна із версій оповідає про двох котів з міста Кілкенні в Ірландії, які, згідно з легендою, боролися, допоки від них не залишилися лише хвости. Боротися подібно до котів з Кілкенні означає боротися з хоробрістю до кінця, до повного знищення. Деяко жартівливий тон цієї фразеологічної одиниці дає можливість зрозуміти ставлення англійців до «ірландської впертості». Згідно з іншою версією, кілька солдатів у місті Кілкенні зв'язали для забави двох кішок хвостами і перекинули їх через мотузку для білизни, щоб поспостерігати за їх бійкою. Коли хтось послав за офіцером, щоб припинити цю жорстоку забаву, один із солдатів відрубав кішкам хвости, і вони розбіглися. На питання офіцера, звідки взялися закривавлені хвости, хтось відповів, що дві кішки билися до тих пір, поки не з'їли одна одну.

Лексикографічні джерела пропонують також різні варіанти тлумачення походження фразеологічної одиниці *'to send smb. to Coventry'*:

1) під час англійської буржуазної революції в Ковентрі існувала в'язниця, в яку відсилалися опоненти нової буржуазної влади. Ковентрі, таким чином, був місцем вигнання для роялістів;

2) мешканці Ковентрі відчували глибоку неприязнь до солдатів, розміщених у своїх будинках. Неприязнь мешканців міста стала причиною того, що служба в Ковентрі вважалася небажаним обов'язком, вираженням суспільного осуду. Фразеологізм дозволяє з'ясувати негативне ставлення простого народу до буржуазії у 18 столітті, а також непередбачуваність військової служби.

Як бачимо, проаналізовані приклади містять лакунарні одиниці, що відображають національні риси характеру, історію, традиції та звичаї англійського народу, отже, топоніми мають безліч асоціацій (національних, історико-культурних і т. п.), які відомі кожному носію мови, але мало відомі або зовсім не відомі тому, хто вивчає цю мову. Саме так лакунарність проявляється на рівні топонімічної лексики у складі фразеологічної одиниці.

Список використаних джерел:

1. Байрамова А. К. Введение в контрастивную лингвистику: Учебное пособие / Л. К. Байрамова. – Казань, 2004. – С. 43-44.
2. Гачев Г. В. Национальный космопсихологос / Г. В. Гачев // Вопросы философии. – 1994. – № 12. – С. 59–78.
3. Давлеткулова Л. Н. Топонимы в лингвокультурологическом аспекте (на примере географических названий графства Оксфордшир и Челябинской области): дисс. ... канд. филолог. наук / Л. Н. Давлеткулова. – Челябинск, 2014. – 220 с.
4. Ковалева Л. В. Фразеологизация как когнитивный процесс / Л. В. Ковалева. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2004. – 184 с.
5. Манушкина Г. П. Фразеологические единицы с компонентом «имя собственное» в современном английском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Г. П. Манушкина. – М., 1973. – 18 с.
6. Мороз О. А. Фразеологічні одиниці з компонентом «власне ім'я» в сучасній українській мові : структурно-семантичний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. А. Мороз. – Донецьк, 2002. – 19 с.
7. Новичков А. А. Авторские топонимы в романах фэнтэзи // Альманах современной науки и образования. – Тамбов: Грамота, 2009. – С. 129-131.